

van verhalen is erg moeilijk op papier te brengen, omdat men er, waarschijnlijk terecht, vanuit gaat, dat de Nederlander daar zeer vreemd tegen aan zal kijken. Bij de verhalen die ik te horen kreeg, werden opmerkingen gemaakt als: „Dit gelooft U niet, hè meneer, maar het is echt waar, dat geloven wij Zuid-Molukkers echt, het is géén bijgeloof.”

Tot slot moet nog opgemerkt worden dat Jonker meestal na zijn dood „tete” wordt genoemd; dat betekent ongeveer „opa”, „grootvader” of „oude man”. Er spreekt een zekere eerbied uit en het hangt samen met de gedaante, waarin Jonker na zijn verdwijning meestal verscheen, namelijk als een oude man.

Uit de verhalen deed Jelle Hekman slechts een greep. Niet opgenomen in zijn scriptie werden mededelingen in de geest van; „er zijn er, die zeggen, dat Kapitein Jonker ook verschenen is bij. . .” Zo kan gestuit worden op mededelingen, dat er twee duiven gesignaleerd werden boven het eiland Ambon bij het neerslaan van de RMS-opstand: Kapitein Jonker en zijn vrouw! Ook zou „Kapitein Jonker” verschenen zijn bij de muiterij in 1933 op de „Zeven Provinciën”, waaraan verscheidene Molukkers deelnamen.

In z'n conclusie merkt Jelle Hekman op, dat het geloof in Kapitein Jonker voor de Ambonees niet onverenigbaar was met de Christelijke godsdienst.

„Het is opmerkelijk dat de trouwe en christelijke Abonese militair de Islamiet Jonker ging vereren die aan het eind van zijn carrière overhoop lag met de Nederlanders. De Zuid-Molukker Saptanno wees er op, dat de Ambonezen, net als Jonker, altijd goede diensten voor de Nederlanders hebben gedaan, maar dat ze ondank kregen. Misschien kan Jonker inderdaad gezien worden als een symbool van een altijd voortdurend wantrouwen tegen de Nederlanders. De Indonesische generaal Muskita wijst daarop en De Graaf duidt het ook enigszins aan als hij schrijft: „Ik geloof, dat we hier iets mogen bespeuren van die eigenaardige haat-liefde verhouding tegenover onze natie, die ik soms bij Ambonese vrienden meen op te merken. Men is trouw aan het Nederlandse gezag, maar kan er soms hopeloos mee overhoop liggen. Men denke slechts aan de verhalen omtrent de beroemde kapitein Jonker, dapper die naar onder Oost-Indische Compagnie, doch als helaas rebel gesneuveld.”

Wie was, volgens de historische bronnen Kapitein Jonker?

Hij moet geleefd hebben van ongeveer 1630-1689. Zijn geboorteland was Manipa ('n klein eilandje in de Molukken ten westen van Ceram en ten noordwesten van Ambon). Zijn vader, die een aanzienlijk man op het eiland was geworden, sloot zich in 1650 aan bij een opstand tegen de sultan van Ternate. In feite was dit een opstand tegen de O.I. Compagnie, want de bevolking was ontevreden over de beperkingen, die men opgelegd kreeg, als gevolg van de monopolie-overeenkomst tussen de sultan en de compagnie. Kapitein Jonker's vader viel o.a. een Nederlandse nederzetting op het eiland Manipa aan. Vermoedelijk is Jonker als jong krijger bij deze gevechten betrokken geweest, veronderstelt Jelle Hekman.

Arnold de Vlamingh, de beruchte legeraanvoerder van de Compagnie, nam in 1651 gevoelig wraak. Alle vrucht-, nagel- en sagobomen werden verbrand. Jonker en zijn vader werden in 1656 naar Ambon gevoerd, omdat de Nederlanders hem toen niet geheel vertrouwden.

Toen Jonker ongeveer 25 jaar was, trad hij als militair in dienst van de Compagnie. Hij maakte deel uit van een compagnie Ambonezen, die onder leiding stond van Radja Tahalele van het eiland Boano, die door De Graaf wordt omschreven als „de eerste Zuid-Molukker, die onder de vlag der Compagnie heldendaden verrichtte”. Met De Vlaming trok vaandrig Jonker naar Batavia, waar hij 14 augustus 1656 aankwam. Binnen een week na aankomst werd hij al ingezet tegen de Bantammers. Kapitein werd Jonker omstreeks 1657 in de strijd van de Compagnie tegen de Portugezen op Ceylon. In die oorlog raakte Jonker zodanig aan zijn linkerarm gewond, dat deze verlamd bleef. De rest van z'n leven heeft „Kapitein Jonker” de O.I. Compagnie her en der in de archipel gediend in tal van militaire operaties, waarvoor hij door deze onderneming rijkelijk werd beloond.

Hij werd het hoofd van de Ambonezen in Batavia, bewoonde een landgoed, was kortom een aanzienlijk man, die grote vermaardheid genoot.

Maar aan „kapitein Jonker” is ook de onder Ambonese KNIL-militairen gebruikte uitdrukking „stront voor dank” verbonden. Tegen het eind van zijn leven raakte Jonker in conflict met de Compagnie. In een gewapend treffen werd hij gedood. De „Hooge Regering” te Batavia meldde later aan de Heren Zeventien: „Mitsgaders zijn afgekapt hoofd ons toegebracht, dat op

een ijsberen pin voor de Nieuwpoort ten toon van een ijder hebben doen stellen. . .

Veel Ambonezen geloofden echter niet dat „Kapitein Jonker” gedood was. Hij was slechts verdwenen en leeft voort tot op de dag van vandaag. Uit de literatuur diepte Jelle Hekman vele verhalen over „kapitein Jonker” op, die in de loop der tijden de ronde deden in kringen van Ambonese militairen, die alle min of meer een gevoel tot uitdrukking brachten in een actuele situatie.

Jelle Hekman:

„Kapitein Jonker groeide uit tot een legendarische figuur en was bij uitstek een held van de Ambonese militairen in het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger (KNIL). Dit waren in meerderheid Christenen. Het is dan ook eigenlijk vreemd, dat men een Islamiet als held ging vereren, maar het is de vraag of men zich van dit feit bewust was. Het al of niet christelijk zijn komt niet zo naar voren in de verhalen. Wel kan men zich afvragen waarom niet de neef van Jonker Zacharias Bintang, uitgegroeid is tot een legendarische figuur. Deze Ambonees had ook een uitstekende staat van dienst, was daarnaast ook nog Christen geworden en is tot aan zijn dood trouw gebleven aan de Compagnie.” Het vermoeden rijst bij Jelle Hekman's scriptie, dat juist in de figuur van „Kapitein Jonker” („stront voor dank”) de Ambonese militair z'n gevoelens t.a.v. het Nederlands gezag (de „Compagnie”) completer tot uitdrukking zag gebracht.

Tot slot zij vermeld dat Jelle Hekman in Boven-Smilde twee oude ex-KNIL-militairen sprak, die veronderstelden dat kapitein Jonker zich ook vertoond had bij de gijzelingsactie in Amsterdam van het Indonesisch consulaat.

Het A.N.P. verspreidde in die dagen een foto van een oude man met een stok, die door het politiecordoon heenbrak en voor het consulaat liep. In Trouw van 8 december '75 vond Jelle Hekman de foto afgedrukt.